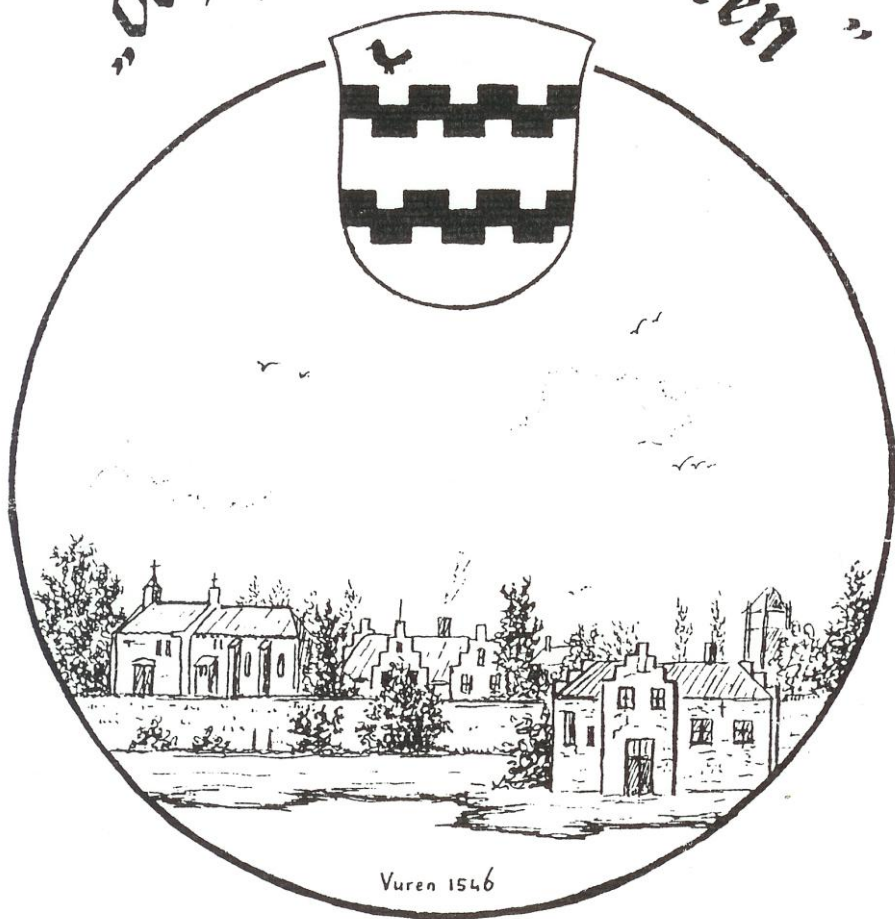

„de Heerlijkheid Vuren”

MEDEDELINGENBLAD NR. 44, JUNI 2017
Historische Vereniging

HISTORISCHE VERENIGING ‘DE HEERLIJKHEID VUREN’

Opgericht 19 februari 1990

Mededelingenblad 28^e jaargang nr. 44

Inhoud:

- Van de voorzitter**
- Spaanse aanvallen op de Tielerwaard (1574-1648)**
- Jaarverslag 2016**
- Geplande evacuaties uit de gemeente Vuren (1939-1940)**
- Jannetje Struik, de miljoenenjuffrouw**
- Programma najaar 2017**

Bestuur:

- Voorzitter: Aart Bijl, Steenweg 6, 5301 HL Zaltbommel, tel. 0418-515743
- Secretaris: Sieb Tuiten, Mildijk 70, 4214 DS Vuren, tel. 0183-661205
- Penningmeester: Lea Ekelmans-Rijpert, Rietput 41, 4214 DW Vuren, tel. 0183-512850
- Leden: Bets den Adel – Van Es, Lindelaan 4, 4214 DK Vuren, tel.0183-630647;
Henk van den Berg, Vinkenlaan 4, 4214 EJ Vuren, tel.0183-630194;
Dick van der Wal, Eikstraat 36, 4814 HM Breda
Jan Roza Sr, Mildijk 20, 4214 DS Vuren, tel. 0183-632687
- Redactie: Aart Bijl (zie boven)
- Conservator : Gerrit Sterrenberg
- Website : www.deheerlijkheidvuren.nl

Lidmaatschap: de contributie bedraagt € 17, voor gezinsleden € 3. Betaling graag **via machtiging of** anders vóór 1 juni **op onze bankrekening NL96RABO0328014206** bij de Rabobank. Mocht u ons wat extra willen geven, dan stellen we dat bijzonder op prijs.

Het mededelingenblad verschijnt eenmaal per jaar, namelijk in juni. In december ontvangen onze leden het Tabula Jaarboek en/of de nieuwsbrief.

Van de voorzitter:

huisvestingsperikelen

Onzekere tijden zijn voor onze vereniging aangebroken met betrekking tot de huisvesting. Dankzij Durox en later Willem de Kiviet mochten wij bijna twintig jaar om niet gebruik maken van ons Witte Huis aan de Mildijk. Wij zijn beide ondernemingen daar nog dankbaar voor.

Inmiddels is ons museum in handen gekomen van het Waterschap Rivierenland dat het hele terrein aan de Waaldijk en ons Witte Huis heeft gekocht. Wij zijn in gesprek gegaan met het Waterschap om ons museum te kunnen behouden en als het mogelijk was op dezelfde condities die we hadden, namelijk onderhoud enzovoorts voor onze rekening, maar geen huur. Onze financiën zijn niet toereikend daarvoor.

Om beheertechnische en juridische redenen is dat onmogelijk voor het Waterschap. Het beheer van onroerend goed geven zij in handen van derden en daarvoor moet een vergoeding worden betaald. Die vergoeding bedraagt € 165 per maand, hetgeen bijna € 2000 per jaar bedraagt. Deze kosten kunnen wij niet uit de contributie en inkomsten van boek- en dvd-verkopen dekken.

Wij hebben dat tijdens de jaarvergadering besproken. Gekozen is om te proberen deze € 2000 binnen te halen door de oprichting van een club ‘‘Vrienden van het Vurense museum’’ waarbij leden die iets meer kunnen missen jaarlijks een extra bedrag van bijvoorbeeld €25, €50, €100 of iets daartussen storten op de rekening van onze penningmeester NL96RABO0328014206 onder vermelding van Vriend(in) van het Vurense museum. Wij zouden dat heel erg op prijs stellen. Hoe meer vrienden hoe beter.

Mocht volgende jaarvergadering blijken dat we niet het beoogde bedrag hebben gehaald, dan heeft de ledenvergadering al besloten de contributie volgend jaar te gaan verhogen naar €20 per jaar. Wij hopen dat het niet nodig is.

Ondertussen zoeken wij naar mogelijkheden om de kosten aan het Waterschap omlaag te krijgen. Mocht dat lukken dan zullen wij u dat zo snel mogelijk laten weten.

Het afgelopen jaar zijn ons weer enkele leden ontvallen, te weten mevrouw Brugman, Henk van Steenis en ons oud-redactielid en conservator Bas

Biesheuvel. Bas heeft zich jarenlang ingezet voor ons mededelingenblad. Menig uur zaten we (Bas, Thom Swennes en ondergetekende) bij Schorel ons mededelingenblad te kopiëren en te voorzien van illustraties. Vervolgens werd het blad door ons (vaak hielp Nel Biesheuvel mee), in elkaar gestoken. Rondjes om de tafel lopen en de bladzijden op volgorde rapen en dan het geheel in de omslag nieten. Tot slot moesten ze ook nog worden gevouwen. Alles bij elkaar een behoorlijke klus. Het blad werd overigens getypt door Greetje van Manen. Na het vertrek van Schorel naar Spijk zijn we bij de Toren terecht gekomen, Bas moest in verband met zijn ziekte afhaken als redactielid, ook met het werk als conservator wat hij samen met Gerrit Sterrenberg deed.

De vergrijzing eist zijn tol en we hopen dat jonge(re) leden onze vereniging zullen weten te vinden om de continuïteit te waarborgen. Het zal niet meevallen maar is een uitdaging. Uw hulp hebben we daar bij nodig.

Ik wens u veel leesplezier en hoop u bij onze volgende activiteiten weer te mogen begroeten.

Aart Bijl

Ons Vurense museum (het Witte Huis) in september 2016 tijdens de open dag.

DE AANVAL VAN DE SPAANSE TROEPEN OP HET NOORDEN

De verdediging van de Waal ter hoogte van Vuren (1589-1625)

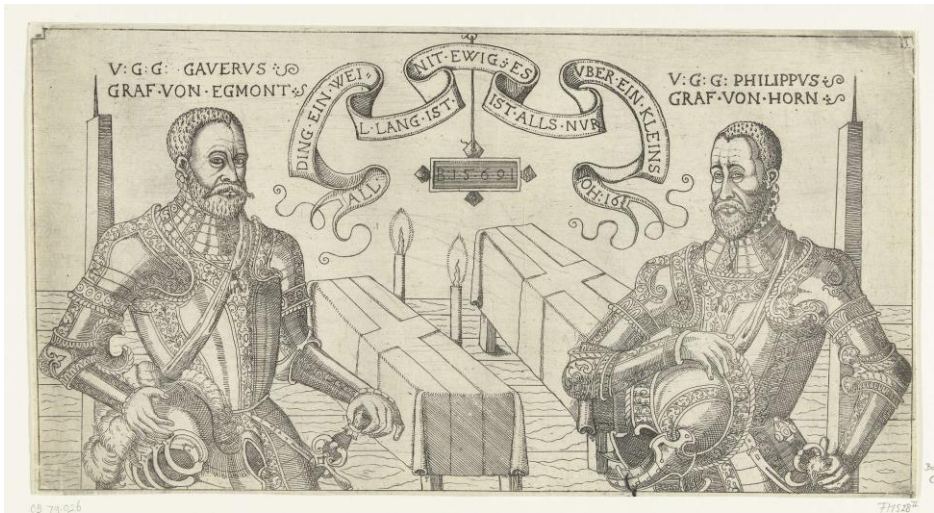
Inleiding

In 1559 vertrok koning Filips II naar Spanje. Hij liet het bestuur van de Lage Landen over aan landvoogdes Margaretha van Parma. Tijdens haar bestuur werden veel Spaanse ambtenaren in belangrijke functies aangesteld. Antoine Perenot, heer van Granvelle en bisschop van Atrecht werd benoemd tot voorzitter van de Raad van State. De hoge adel van de Lage Landen voelde zich steeds meer buitenspel gezet en kwamen in opstand tegen de landvoogdes met als gevolg de Beeldenstorm in het najaar van 1566. Filips II stuurde daarop een leger van tienduizend man onder aanvoering van Don Fernando Alvarez de Toledo, hertog van Alva, naar de Lage Landen om de orde te herstellen en de calvinisten te bestrijden.

Spotprent van de hertog van Alva

De landvoogdes stapte op en Alva nam haar plaats in. Hij stelde de Raad van Beroerten in die ongeveer elfhonderd doodvonnissen uitsprak. Op 5 juni 1568 vond de onthoofding plaats van de graven van Egmont en Horne.

Graven van Egmont en Horne

Meer dan achtduizend anderen waaronder Willem van Oranje gingen in ballingschap. De opstand tegen de Spaanse overheersing was begonnen. In 1570 bezetten de opstandelingen onder leiding van Herman de Ruiter kasteel Loevestein. In een snelle reactie wisten Spaanse troepen het kasteel al na enkele dagen weer te heroveren. Na de inname van Den Briel (Brielle) door de geuzen in april 1572 volgden al snel in de zomer de overgave van de steden Gorinchem, Zaltbommel, kasteel Loevestein en de overgang naar de prins van Oranje van de Tieler- en de Bommelerwaard. Alva keerde in 1573 terug naar Spanje en werd opgevolgd door Alexander Farnese, prins van Parma. Onder aanvoering van Vitelli wisten de Spaanse troepen in 1574 de stadjes Heukelum en Asperen te veroveren en tot 1577 bezet te houden.

De Spaanse aanval

De Opstand tegen Spanje was ruim tien jaar aan de gang toen een grote aanval van Spaanse troepen op het noorden werd voorbereid. Parma had in korte tijd de zuidelijke gewesten heroverd en keerde zich nu tegen de noordelijke opstandige gewesten. Eind januari 1579 kwam de Unie van Utrecht tot stand, een bond voor onderlinge hulp en bijstand tussen Holland en Zeeland. Utrecht

en Gelderland traden onder druk van Jan van Nassau later ook toe. Groningen voegde zich eveneens bij de Unie. Overijssel nam daarentegen nooit officieel deel aan de bond.

Beleg van Grave door de hertog van Parma

Het huurlingenleger werd omgezet in een beroepsleger en het gezag van de Staten-Generaal werd versterkt. Elk gewest had zijn eigen leger onder leiding van de stadhouder. Samen vormden deze legertjes het Staatse leger. Ieder gewest betaalde een deel van de kosten. In 1580 telde het Staatse leger 30.000 man en werd gelegerd in de steden, veelal langs de rivieren. Veel steden werden versterkt tot vestingsteden. Op 26 juli 1581 verscheen het Plakkaat van Verlatinghe: Filips II werd niet langer erkend als staatshoofd.

De tegenstellingen en het wantrouwen in de gewesten groeide. Was het centrum van de Opstand lange tijd Antwerpen, in 1583 verhuisden de Staten-Generaal naar Delft. De strijd kostte veel geld. Holland, Zeeland, Utrecht en Friesland waren op dat moment de enige provincies die nog een financiële bijdrage konden leveren. In juli 1584 werd de prins van Oranje vermoord door

Balthasar Geraerds en een jaar later viel Antwerpen in handen van de Spaanse troepen. Na de benoeming van Maurits als stadhouder van Utrecht, Gelderland en Overijssel in 1589 werd het Hollands militair overwicht erkend.

Moord op Willem van Oranje

Alleen Friesland had een eigen stadhouder. Een Spaanse poging in 1589 om kasteel Loevestein in handen te krijgen, mislukte als gevolg van overvloedige regenval. Daarna bleven aanvallen uit. De zeven Verenigde Provinciën (Holland, Zeeland, Utrecht, Overijssel, Friesland, Gelderland en Groningen) konden vanaf die tijd wel de Republiek worden genoemd. Gelderland fungeerde als frontiergewest en vormde een buffer van Holland en Utrecht. De rol van de Waal, Rijn en IJssel was erg belangrijk.

De jaren 1589-1598 waren succesvolle jaren voor de jonge Republiek. Het grote veldleger, waarvan de basis in 1587 was gelegd, werd door prins Maurits en Willem Lodewijk vanaf 1589 omgevormd tot een model-leger. Dat was hard nodig omdat de Spaanse troepen onder Parma aan een aanval op het noorden waren begonnen en in 1589 Geertruidenberg innamen. De Republiek probeerde

een eventuele opmars van het Spaanse leger te stoppen door de grote rivieren te gebruiken als verdedigingslijnies.

Beleg van Geertruidenberg

Parma trok met zijn leger naar Frankrijk en Maurits wist de Veluwe in 1590 te veroveren. In de herfst van het daaropvolgende jaar trok het veldleger van Maurits via de Waaldijk van Gorinchem richting Tiel. Breda werd ingenomen net als Deventer en Zutphen. De IJssellinie was daarmee veilig gesteld. Later volgden de verovering van Steenwijk en Coevorden op de Spaanse bezetters. De noordelijke en oostelijke gewesten vielen in Staatse handen. Willem Lodewijk van Nassau (de neef van Maurits) werd stadhouder daar. De grens liep van Groningen tot Zeeuws Vlaanderen, de frontieren van de Staat. In 1596 begon een nieuw Spaans offensief tegen de Republiek. Vanuit Den Bosch vonden regelmatig aanvallen plaats van Spaanse troepen op de Betuwe en Tielerwaard. Deze tochten naar binnen werden afgekocht door via tussenpersonen geld te betalen

aan de Spaanse overheid. Bovendien moest dan worden beloofd geen hulp te bieden aan het Staatse leger van Maurits.

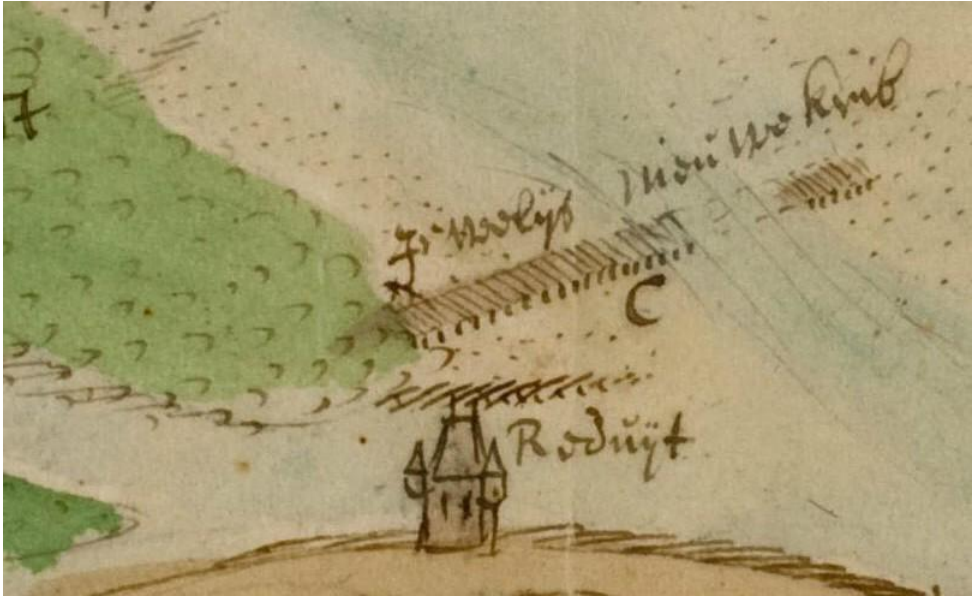

Prins Maurits

Versterking van de linie langs de Waal

Begin maart 1598 vond overleg plaats tussen de Staten-Generaal en gedeputeerden van Nijmegen, Tiel en Zaltbommel over plannen van de laatstgenoemden om zich tegen de Spaanse troepen te verdedigen. De Staten-Generaal wilden graag weten 'welk nadeel de vijand zou ondervinden door het maken van de redouten'. Redoutes zijn eenvoudige, doorgaans gesloten verdedigingswerken zonder bepaalde vorm, van steen of aarde en hout. Verder waren de Staten-Generaal benieuwd hoeveel financiële bijdragen uit de

Gelderse kwartieren te verwachten waren en of de boeren er toe te bewegen waren de redoutes te bewaken als 'het leger te velde zou zijn'. Bovendien moesten de gedeputeerden duidelijk uiteenzetten hoe zij dachten de redoutes te maken, zowel van aarde als van steen, hoeveel zij van de onkosten van vuur en licht (seinen) op zich wilden nemen en wat hun gedachten waren over het onderhoud van de paarden.

Redoute (wachttore) bij Gendt

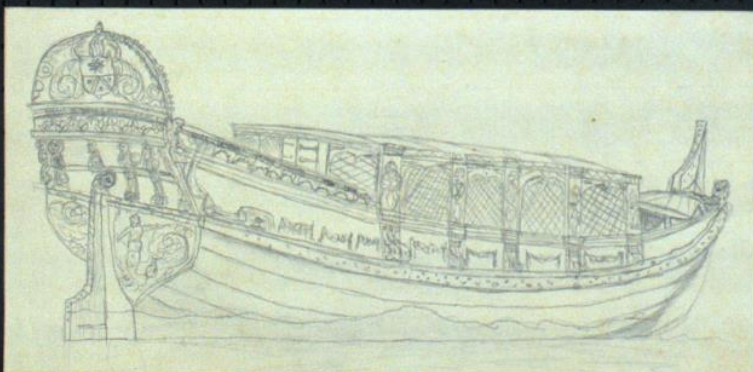
De gedeputeerden verklaarden dat zij aan Holland, de Veluwe en Utrecht ieder achtduizend gulden zouden vragen en dat zij de overige onkosten, behalve voor de paarden en oorlogsschepen, voor eigen rekening zouden nemen. De Staten-Generaal besloot daarop te antwoorden dat zij het voorstel nuttig vonden maar dat zij daarover nog niet definitief konden besluiten omdat de lopende kosten voor fortificatie van de frontiersteden nog niet bekend waren. De gedeputeerden werd geadviseerd hun principalen aan te sporen het nodige te doen zodat op de komende Gelderse Landdag de vereiste toestemmingen zouden worden gegeven. (RSG dl 10 Oude reeks p.14) De heer van Vuren, Peter van Asperen van Vuren, speelde daarbij een belangrijke rol. Hij was dijkgraaf van de Tielerwaard, ambtman van de Bommelerwaard en schepen in de Bank van Tuil.

In 1599 ontbrandde de strijd om de zuidelijke gewesten die onder bestuur stonden van Isabella, de dochter van koning Filips III, en Albrecht, de aartshertog van Oostenrijk.

Albrecht van Oostenrijk

De verdediging van de Waal werd uitgebreid. Eind juli 1601 werd besloten de plaatsen te bekijken waar de redoutes zouden moeten worden gelegd vanaf Gorinchem stroomopwaarts om de vijand te weren uit de Tielerwaard en de Nederbetuwe. Twee jaar later bestonden er plannen om op de kastelen van Brakel en Zuilichem enkele soldaten toe te voegen om te beletten dat de vijand de Waal zou kunnen oversteken. Bovendien zouden een paar roeijachten tussen Gorinchem en Zaltbommel worden gestationeerd om dagelijks gebruikt te kunnen worden als konvooi voor andere schepen.

Een tekening van een roeijacht

Daarnaast moesten alle schuiten op de Waal tussen De Voorn en Gorinchem worden weggehaald. De veerdiensten moesten worden beperkt tot Zaltbommel en Brakel. Op plaatsen waar een garnizoen werd gelegerd, kwam ook een veerverbinding. Het rijshout in de uiterwaarden moest worden gekapt. De Staten-Generaal gingen met voorgaande maatregelen akkoord op voorwaarde dat de redoutes zouden worden aangelegd op kosten van de provincie waarin de redoutes zouden worden aangelegd. (RSG dl 12 OR p. 355)

In september 1604 verzochten de Ridderschap en steden van Nijmegen de Staten-Generaal om honderd soldaten om er de redoutes in de Tielerwaard mee te beschermen. Helaas waren deze elders nodig voor de strijd, zodat geen gevolg kon worden gegeven aan het verzoek. (RSG dl 13 OR p. 66) Een aanval van de Spaanse troepen op Grave in augustus 1605 mislukte, maar de Staten-Generaal waren bang dat een aanval op andere grensplaatsen in de buurt zou worden ondernomen. Daarom werd het toegestaan dat in geval van nood de compagnieën uit de redoutes in de Betuwe en Tielerwaard tijdelijk mochten worden gebruikt voor verdediging van de grenssteden. De ambtslieden in de Betuwe en Tielerwaard kregen opdracht om er voor te zorgen dat de 'huysluyden' (burgers) intussen hun wachten zouden verdubbelen. (RSG dl 13 OR p. 292) In september werd de compagnie van Woodhouse die in Heusden lag verplaatst naar de Tielerwaard om verdeeld te worden over de redoutes. Ook werd besloten dat de Tielerwaard de contributie aan en andere afspraken met de vijand zou opzeggen. (RSG dl 13 OR p.303) Bovendien moesten de redoutes onmiddellijk in orde worden gemaakt en dat daarvoor de contributie moest worden gebruikt die voorheen aan de vijand werd betaald. Ook de bewapening van de 'huysluyden' moest worden opgepakt. Op 7 november werden het Kwartier van Nijmegen en de kanselier van het Hof van Gelderland ernstig door de Staten-Generaal aangemaand om de resolutie over het bouwen van de redoutes in de Tielerwaard direct uit te voeren om haar te vrijwaren van brandschatting door de vijand. (RSG dl 13 OR p.304)

In augustus 1606 schreef de burgemeester van Gorinchem, Folpert Cornelisz. zijn bevindingen van een inspectie van de Tielerwaard vanaf Herwijnen tot Tiel. Hij had aangetekend waar de stenen redoutes zouden worden gemaakt en op andere plaatsen, zowel kerken als aarden redoutes hersteld moesten worden. (RSG dl 13 OR p. 575) Een maand later werden in de redoutes langs de beneden-Waal 6 soldaten gelegerd. (RSG dl 13 OR p. 576) In de loop van 1607 kwamen de redoutes gereed. Twee jaar later ging het twaalfjarig bestand (1609-1621) tussen de Republiek en Spanje in en raakten de redoutes in verval.

Na het einde van het twaalfjarig bestand

Na afloop van het bestand werd de strijd in de zuidelijke Nederlanden door de Spaanse troepen onder leiding van Ambrogio Spinola hervat. Johan II van Asperen van Vuren was zijn vader in 1618 opgevolgd als heer van Vuren. In 1621 werd hij heemraad van de Tielerwaard. In april 1621 ontving de Tielerwaard sauvegarde van Albrecht van Oostenrijk in Brussel. Dit hield in dat de Spaanse troepen bescherming verleenden aan personen en goederen in de waard,

waarvoor contributie moest worden betaald. De ambtman van de Tielerwaard kreeg begin mei 1621 de tarieven voor deze contributie op: namelijk 80.10 Vlaamse ponden per maand. Pas in januari 1631 werd met de contributie gestopt. Vuren had rond 1630 ongeveer 150 inwoners, Dalem 100. Vuren moest per maand twaalf pond contributie aan de vijand betalen, maar dat lukte niet altijd en was in 1630 nog twintig pond achterstallig. Dit alles gebeurde terwijl de Staten-Generaal op 30 maart 1621 al een verbod had uitgevaardigd op het maken van afspraken met de vijand. Bovendien werd een beloning van 100 gulden uitgelooft voor het aanbrengen, dood of levend, van een looper of stroper. Hieronder werden begrepen koeriers, verkenneren en benden soldaten van de vijand.

De noordelijke Waaldijk met redoutes in Vuren en Herwijnen

Vanaf mei 1621 verschenen oorlogsschepen op de Waal om de Tielerwaard te beschermen. De bedoeling was dat er ongeveer vier redoutes op iedere vijf kilometer dijk zouden liggen, bemand door ongeveer tien soldaten. In Vuren lagen redoutes ter hoogte van de Dalemse Zeiving, de huidige kalkzandsteenfabriek Loevestein en de Braadael. Ook het kasteel fungeerde als verdedigingswerk. De kosten voor aanleg van nieuwe redoutes bedroegen rond de duizend gulden per stuk waarvan de Staten-Generaal de helft zou betalen en het Kwartier van Nijmegen de andere helft, in juli werd dit gewijzigd in 80.000 gulden door de Staten en de rest door het kwartier. Begin september 1621 vermaanden de Staten-Generaal de kanselier en raden van Gelre en Zutphen te zorgen voor bewapening en bewaking van de Tielerwaard en voor de aanleg van

redoutes. Zolang dat niet gebeurd zou zijn en de contributies niet waren afgeschaft, werden de beloofde 80.000 gulden niet uitbetaald. (RSG dl 5 NR p. 274) In oktober ontvingen de Staten-Generaal een klacht van de dijkgraaf en heemraden van het land van Arkel dat vijandelijke soldaten tot Arkel konden komen omdat de Tielerwaard contributie betaalde aan de vijand. Vanuit Arkel werd met name geklaagd over de inwoners van Dalem omdat zij zich onder contributie van de vijand hadden begeven. Zij bewapenden zich niet en hielden ook geen wacht! De heer van Dalem, Joachim Hoppers, stamde uit een door Filips II begunstigde familie. Zijn vader en grootvader waren beide raadsheren van de Spaanse koning geweest.

Prins Maurits

Het werk aan de redoutes bleef inmiddels liggen. Het materiaal voor de redoutes was wel gekocht en ter plaatse gebracht en er zou snel met het werk begonnen worden. De vijand kwam dagelijks vanuit Den Bosch met vijf of zes troepen de Tielerwaard binnen om ook Holland te dwingen contributie te betalen. De Raad van State informeerde de Tielerwaard zich te bewapenen en de contributie af te schaffen omdat anders het geld voor de redoutes elders besteed zou worden en

andere maatregelen zouden volgen. (RSG dl 5 NR p. 295-296) Voor de dorpen was het niet makkelijk. Bij weigering om contributie te betalen werd een dorp platgebrand.

De contributie-inkomsten verdwenen in de zakken van de aanvoerders die de strooptochten hielden. Dit systeem beperkte zich tot het platteland en werd door zowel Spaanse- als Staatse troepen toegepast. De vijandelijke plundersaars konden zich schuilhouden in de Tielerwaard.

Beleg van Breda

De Waal moest beter worden bewaakt! De weigering onderdak te verlenen aan de Spaanse bendes leverde de Tielerwaard de nodige problemen op. De inwoners hadden veel last van wraak van de vijand voor de plundertochten die het Staatse leger onder leiding van Frederik Hendrik in 1622 in Brabant hield. In maart 1622 werd de dijkbewaking opgevoerd in verband met Spaanse plannen om dijken door te steken. Ongeveer 400 man planden een aanslag op de

Tielerwaard omdat ze geen contributie wilden betalen. Dat stond te lezen in een in Antwerpen verschenen krant. De Hollanders hadden iets soortgelijks uitgehaald met Sluis en Aardenburg. De Staten-Generaal benadrukten dat de inwoners van de Tielerwaard de wacht behoorden te houden tegen lopers van de vijand en af moesten zien van het betalen van contributie aan de vijand. De Tielerwaard wilde meer soldaten en nog meer redoutes om de bewaking effectief te kunnen maken. Uit de plattelandsbevolking kon onvoldoende worden geput voor bewaking omdat veel mensen om veiligheidsredenen waren gevlucht naar de dichtstbijzijnde steden zoals bijvoorbeeld Gorinchem, Heukelum en Asperen.

Prins Frederik Hendrik

In 1625 heroverden Spaanse troepen Breda en begonnen zij met de opbouw van een linie van Sas van Gent, Hulst, Breda, Den Bosch, Roermond, Rijnberk, Gelre, Wezel, Groenlo naar Lingen. Datzelfde jaar overleed Maurits en werd opgevolgd door Frederik Hendrik. In 1629 vielen Spaanse troepen de Veluwe aan maar moesten zich later terugtrekken.

Frederik Hendrik wist in 1629 Den Bosch in te nemen en in 1637 Breda. Drie compagnieën van het Staatse leger bewaakten de redoutes in de Tielerwaard. Het bleef daarna tot de vrede van 1648 rustig in de westelijke Tielerwaard.

Geraadpleegde literatuur:

Bijl, Aart, *Geschiedenis van de heerlijkheid Vuren. Van agrarische nederzetting en staatssymbool tot industriedorp (ca. 900-2014)*, Vuren 2015

Deursen, A.Th. van, *Resolutiën der Staten-Generaal 1610-1670*, 's-Gravenhage 1971

Honders, Joke, *Redoutes van het Staatse leger in de Neder-Betuwe*, in: Terugblik 12, Jaarboek Tabula Batavorum, Opheusden 2011, 99-114

Japikse, N., *Resolutiën der Staten-Generaal van 1576 tot 1609*, 's-Gravenhage 1915

Mulder, John, *De linie of 'limes' van Maurits. Een inventarisatie van redoutes tussen Gorinchem en Arnhem*, in: Terugblik 12, 79-98

Toor, Freek W. van, *Een gijzeling in Ophemert in 1622*, in: Terugblik 12, 115-134

Uijterschout, I.L., *Beknopt overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen uit de Nederlandsche Krijgsgeschiedenis van 1568 tot heden*, Kampen 1935

Westra, Frans, *Nederlandse ingenieurs en de fortificatiewerken in het eerste tijdperk van de Tachtigjarige Oorlog, 1573-1604*, Alphen aan den Rijn 1992

Westra, Frans, *Bouwers van sterke werken. Nederlandse ingenieurs in het tweede tijdperk van de Tachtigjarige Oorlog, 1605-1648*, Utrecht 2010

Willemsen, Jan, *De verdedigingswerken van Nederland*, in: Terugblik 12, 35-54

Aart Bijl

Jaarverslag 2016

Het is eind februari en de dag dat het jaarverslag volgens de traditie moet worden voorgelezen op de jaarvergadering van onze vereniging nadert gestaag. Vandaag is het zaterdag en evenals de laatste dagen komt de regen weer met bakken tegelijk uit de hemel. Geen weer om iets in de tuin te gaan doen ter voorbereiding op de komende lente. Eigenlijk komt het wel goed uit, want ik moet nodig een aanvang gaan maken met het jaarverslag van 2016. Plotseling wordt de stilte verstoord door het aanzwellende geluid van een zware motor. Mijn eerste gedachte is dat het geluid vermoedelijk afkomstig is van een zware vrachtauto op weg om onze fraaie plaatselijke supermarkt te voorzien van een nieuwe voorraad levensmiddelen. Maar het geluid blijft vanaf dezelfde kant komen. Mijn nieuwsgierigheid wordt gewekt en ik besluit toch eens een kijkje te nemen wat er eigenlijk aan de hand is. Jas aangetrokken en terwijl ik de deur achter me dicht trek, hoor ik op het schoolplein naast ons huis mannen tegen elkaar iets roepen, zo probeerend boven het monotone geluid van de zware motor uit te komen.

Nadat ik het pad naar de Mildijk ben afgelopen, zie ik een grote vrachtwagen op de Mildijk staan, met op de laadbak een grote graafmachine waarvan de chauffeur/machinist bezig is dit monster op zijn rupsen over dikke balken vanaf de vrachtwagen te verplaatsen naar het schoolplein behorend bij 't schoolgebouw waarop op twee muren de naam Openbare Basisschool "De Vuurvlinder" staat, rond een fraaie vlinder die het fladderend voorbereiden op het voortgezet onderwijs symboliseert, zoals de naamgevers van de school, te weten Goof de Bruijn en dochter Elly, het in de jaren zeventig van de vorige eeuw uitlegden.

Met lede ogen en met afschuw zie ik het monster dwars door de struiken rond de school kruipen, een spoor van vernieling achter zich latend. Piepend en hevig knarsend ploegt het zich een weg naar het midden van het schoolplein. Daar blijft het staan. Ik vergelijk hem met een vijandelijke, boosaardige Romeinse veldheer, klaar om in de aanval te gaan van een ongelijke en daardoor bij voorbaat overwonnen strijd. Een gevoel van negatieve emotie en machteloosheid maakt zich van mij meester. Ik ben me bewust van het feit dat de laatste resten van een

stuk onderwijshistorie in Vuren op het punt staan te verdwijnen. Het monster staat daar klaar om de dagen erop volgend de genadeslag toe te brengen. De komende weken zullen weken worden waarin het gekraak, gebonk en gekletter niet van de lucht zullen zijn en voor mij persoonlijk geluiden zijn die om verschillende redenen door merg en been zullen gaan. U zult zich afvragen waarom ik op deze wijze met een jaarverslag begin. Welnu, het verdwijnen van een brok Vurense historie dat onder de slopershamer verdwijnt, raakt mij tot op het bot. De school waar generaties het lager onderwijs ontvingen staat op het punt definitief uit de Vurense gemeenschap gerukt te worden. Eerst bevolkten de kinderen de Openbare Lagere School die later Openbare Basisschool “De Vuurvlinder” genoemd zou worden. Op de plaats aan de Lindelaan waar vanaf 1966 de tweede Vurense lagere school stond, gaapt thans een lege vlakte waar niemand nog een verantwoorde invulling aan kan geven. Oud-leerlingen zijn niet meer in staat hun kinderen te wijzen op het gebouw waar ze ooit gevormd werden voor het voortgezet onderwijs. Een stuk geschiedenis is verdwenen.

Beste leden van onze vereniging, ik hoop dat u het mij niet euvel duidt dat ik op een wel zeer ongebruikelijke wijze dit jaarverslag begin. Aan de andere kant weet ik zeker dat vooral de mensen die me kennen begrip hebben voor de gevoelens die ik over dit onderwerp heb. Genoeg gesproken over deze gebeurtenissen. We gaan ons bezig houden met verenigingszaken in het algemeen en onze historische vereniging “De Heerlijkheid Vuren” in het bijzonder.

December 2015: De laatste dagen van het jaar zijn aangebroken. Bestuursleden van onze vereniging zijn druk in de weer om de nieuwsbrieven, in veel gevallen samen met het jaarboek van Tabula Batavorum, bij de leden te brengen. Het oude jaar staat op het punt ons te verlaten, terwijl het nieuwe jaar staat te popelen om zich te manifesteren. De jaarwisseling verloopt evenals voorgaande jaren erg rustig in Vuren. Het nieuwe jaar begint voor onze vereniging met de nodige zorgen omtrent de huisvesting. Eigenaar van ons “Witte Huis” Wim de Kiviet heeft al enkele jaren geleden te kennen gegeven wegens onder andere gezondheidsomstandigheden met zijn zaak te stoppen en het perceel grond inclusief het “Witte Huis” zo spoedig mogelijk te willen verkopen. En het lijkt er nu op dat zich serieuze gegadigden hebben gemeld en dat mogelijk dit jaar grote problemen zullen ontstaan met betrekking tot de huidige huisvesting. We parkeren deze zorgen even naar de achtergrond, maar blijven op allerlei manieren alert bij het zoeken naar mogelijkheden om onze grote verzameling voorwerpen en boekwerken op te slaan en ook tentoon te stellen. Want dat ons werk voor het nageslacht bewaard moet blijven is onze missie. Het verenigingsjaar 2016 begint

met de eerste bestuursvergadering op woensdag 13 januari in ons “Witte Huis”. Tijdens deze vergadering worden de dreigende problemen rond onze huidige huisvesting besproken en dit onderwerp zal gedurende het gehele jaar vast agendapunt van de bijeenkomsten worden. We maken ons op voor de eerste activiteit van het jaar.

Op dinsdag 19 januari komt de heer Bernier Cornielje, voorzitter van de Stichting “De Greb” in Rhenen, bij ons op bezoek met een lezing getiteld “De Tweede Wereldoorlog”. Deze inleider vertelt op zeer boeiende wijze over de periode van 1940 – 1945, waarin Nederland gebukt gaat onder het juk van het nationaal socialisme van Adolf Hitler. Bij deze lezing maakt Cornielje gebruik van vele dia’s die een voortreffelijk beeld geven van het leven in die tijd en vooral het leven in het rivierengebied. Hij is o.a. auteur van verschillende boekwerken over de tweede wereldoorlog waaronder “Tussen mobilisatie en capitulatie, de Betuwe in verweer”, waarin duidelijk wordt aangetoond dat de voorbereiding op de oorlog volstrekt onvoldoende is. Ongeveer 40 belangstellenden zijn deze avond aanwezig om deze lezing te beluisteren.

Op 8 maart volgt de tweede activiteit van dit jaar en deze bestaat uit de traditionele jaarlijkse ledenvergadering, waarbij naast een overzicht en verantwoording van het afgelopen jaar ook de plannen voor de toekomst worden uiteengezet. Op deze avond zijn 38 leden aanwezig. Om in dit jaarverslag nogmaals terug te komen op de inhoud van het zakelijk gedeelte van deze avond lijkt me overbodig omdat hier al ruimschoots aandacht aan is besteed tijdens het voorlezen van de notulen van de jaarvergadering. Eventueel kunnen deze op verzoek worden toegezonden. Het tweede deel van deze jaarvergadering bestaat uit het vertonen van een interessante film van de geschiedenis en de wijze van brood- en banketbakken in de bakkerij van Van Herwijnen, de laatste Vurense warme bakker.

Bij een vorige vertoning van de film blijken bepaalde zaken niet helemaal correct te zijn weergegeven en daarom is besloten Bertus en Ita van Herwijnen voor deze avond uit te nodigen en de kans te geven uit te leggen hoe alles precies in zijn werk gaat bij het bakken van het brood en banket. Na het vertonen van de film neemt Bertus het woord met het vertellen van een brok geschiedenis van de bakkerij.

Vlnr: Bertus van Herwijnen, Sieb Tuiten, Marry van den Berg en Ita van Herwijnen

Hij vertelt op boeiende wijze hoe opa en oma van Herwijnen in 1926 besluiten een bakkerij te starten in Vuren. Eerst wordt het brood bezorgd met de transportfiets en bakfiets. De zaken gaan goed en in 1936 wordt de eerste auto gekocht om de actieradius van het bestellen van brood en banket te vergroten. De oorlog volgt en een moeilijke tijd breekt aan. Het is erg moeilijk om aan nodige grondstoffen te komen. Vader van Herwijnen doet dienst op de Grebbeberg. Na de oorlog wordt er hard gewerkt om de opgelopen schade in te halen. Er wordt een knecht aangenomen, te weten Henk Feenstra. Ook wordt er weer een auto aangeschaft. De zaken gaan, dankzij heel hard werken, goed en Bertus en Ita nemen de zaak van vader en moeder over. Er wordt gezocht naar uitbreidingsmogelijkheden en ook in Gorinchem wordt een fraaie brood-en banketbakkerij geopend. Het harde werken heeft bij Bertus zijn tol geëist en door gezondheidsproblemen ziet hij zich genoodzaakt met de bakkerij te stoppen. Bertus en Ita hebben twee zonen, maar geen van beiden hebben trek om de bakkerij van de ouders voort te zetten en daarom nemen Bertus en Ita het besluit de bakkerij en de winkel te verhuren. Enkele jaren daarna eindigt het bestaan van

de laatste Vurense warme bakker. Maar brood en banket kunnen we gelukkig in Vuren nog steeds kopen in de prachtige Spar supermarkt van Bert Jan van der Beek. En daar moeten we trots op zijn en met elkaar proberen deze voorziening in de toekomst in ons dorp te behouden. Bij zijn presentatie over de bakkerij maakt Bertus ook gebruik van door hem meegenomen attributen. Zo toont hij een oude weegschaal die al sinds 1926 bij de familie van Herwijnen in gebruik is geweest om het deeg af te wegen. Een oude deeg - kneedmachine staat op een tafel en oogst veel belangstelling van in techniek geïnteresseerden. Ooit kreeg de familie als cadeau bij een jubileum een prachtig tegeltableau, voorstellend het ploegen - zaaien – maaien – malen – bakken zoals het in de 18^e eeuw gebeurde.

De aanwezigen genieten van het enthousiasme waarmee Bertus, gesteund door Ita, over zijn ervaringen tijdens zijn werkzame leven vertelt. Aan alles is te merken dat hier een echte bakker met liefde over zijn vak als warme bakker aan het woord is.

In zijn slotwoord bedankt voorzitter Aart Bijl Bertus en Ita hartelijk voor de wijze waarop ze inhoud aan deze avond hebben gegeven. Hij is blij dat er destijds een film van de bakkerij in volle glorie is gemaakt. Zo blijft de geschiedenis van het brood bakken in Vuren bewaard voor het nageslacht.

Op hun beurt hebben Bertus en Ita het zeer op prijs gesteld hun verhaal op deze avond te mogen vertellen. Wel merkt Bertus nog het volgende op: Hij betreurt het dat de jeugd op deze avond verstek laat gaan. Hij had verwacht dat er meer belangstelling vanuit deze groep zou zijn. Tevens merkt hij op dat er momenteel tussen Waardenburg en Gorinchem nog maar één warme bakker is, namelijk de warme bakker in Herwijnen.

Dinsdag 19 april komt de heer Rutger van Breemen uit Gorinchem een lezing houden over een onderwerp dat in onze omgeving al de nodige bekendheid geniet, namelijk “De martelaren van Gorcum”.

Op boeiende wijze weet hij dit historische onderwerp te belichten. De tachtigjarige oorlog is een roerige tijd voor Nederlanders. De Spaanse koning voert een waar schrikbewind in Nederland en het land wordt verscheurd door godsdiensttwisten. Een van de ingrijpendste gebeurtenissen uit die tijd is de moord op 19 geestelijken uit Gorcum die bekend zijn geworden als de martelaren van Gorcum. In 1572 worden de geestelijken opgepakt door de Watergeuzen, naar Den Briel gevoerd en daar gemarteld en vermoord. Hun lot vormt een tragisch dieptepunt van de wreedheden die beide partijen begaan. Rutger van Breemen vertelt verder dat ze in 1675 zalig worden verklaard en in 1867 door paus Pius 9de heilig worden verklaard.

De martelaren van Gorinchem

Ongeveer 35 belangstellenden hebben met veel belangstelling naar deze boeiende presentatie geluisterd en zijn het er over eens dat ze vanavond veel opgestoken hebben over dit onderwerp.

Zoals iedereen in Vuren weet, is er op 1 augustus 2016 een einde gekomen aan het bestaan van de openbare basisschool “De Vuurvlinder” om plaats te maken voor de Brede School Vuren. Om aan dit feit toch de nodige aandacht te schenken heeft een groep oud-leerlingen van deze school gemeend dit te doen door het organiseren van een reünie. Vanaf september 2015 is er door deze groep hard gewerkt om dit te realiseren. Al in het prille begin van deze plannen wordt het idee geopperd ook een tentoonstelling in te richten van voorwerpen en foto's uit het verre en nabije verleden van de school. Hiervoor wordt de hulp ingeroepen van de historische vereniging “De Heerlijkheid Vuren” die volledige medewerking toezegt. En zo wordt door de bestuursleden van onze historische vereniging, geholpen door enkele vrijwilligers, op twee locaties een tentoonstelling ingericht in het gebouw aan de Waaldijk (thans firma Tromp en van Eck) dat van 1884 tot 1968 de Vurense lagere school huisvest en in het gebouw aan de Lindelaan waar vanaf 1968 tot 2016 het lager onderwijs en later het basisonderwijs aan de Vurense kinderen wordt gegeven. Op 28 mei is het eindelijk zo ver en kunnen de vele reünisten genieten van twee op zeer professionele wijze ingerichte tentoonstellingen van vele tientallen voorwerpen en honderden foto's die een goed beeld geven van het onderwijs op deze school door de jaren heen. De commissieleden, onze vereniging en de bereidwillige vrijwilligers kunnen trots zijn op dit resultaat. Vele bezoekers spreken dan ook aan het eind van deze dag hun bewondering uit en uiten hun dank voor deze succesvolle reünie en de fraaie tentoonstelling.

De zomer staat voor de deur en dus is het weer tijd voor onze jaarlijkse traditionele fietstocht. En deze staat op zaterdag 11 juni op het programma. Deze keer is ons reisdoel de boerderij “Vredebest” van de familie van Willigen in Leuven. Ruim 30 fietsers verzamelen zich om eens een bezoek te brengen aan deze ultramoderne boerderij. Bij aankomst bij de boerderij blijken er nog meer leden met de auto gekomen te zijn. We worden welkom geheten door eigenaar Eric van Willigen die ons naar de ontvangstruimte brengt waar hij een uitgebreide uitleg geeft van de geschiedenis en de huidige productie van deze melkveehouderij waar dagelijks 550 koeien twee maal volautomatisch door twee melkrobots worden gemolken. Daarna leidt hij ons rond over het bedrijf. Iedereen is onder de indruk van de grootte en de verregaande mate van automatisering van dit enorme bedrijf. Rond half zes wordt de terugreis naar huis aanvaard.

Inmiddels in het bijna vakantie en worden de Mededelingenbladen van onze vereniging, waarvan voorzitter Aart Bijl de redactie voert, door de bestuursleden

bij de leden bezorgd. Op zaterdag 9 juli organiseert Wouter Blinde van restaurant “Oud Vuren” een boerenmarkt ter gelegenheid van de opening van zijn nieuwe theetuin. Het is die dag prachtig weer en tientallen kramen staan in de pas geopende theetuin waar verschillende verenigingen en instellingen hun waren tonen en in veel gevallen aanprijzen. Het is een feestelijk gebeuren, waaraan ook onze vereniging deelneemt door middel van een kraam met historische voorwerpen en boekwerken. Vele honderden bezoekers genieten van het prachtige weer en de verscheidenheid van de geboden waar. Een prachtig initiatief van onze plaatsgenoot dat zeker navolging verdient.

Sieb Tuiten en Bets den Adel in de kraam op de boerenmarkt

Tijdens de zomervakantie wordt er door de leiding van Bouwdorp Vuren, evenals voorgaande jaren, een beroep op onze vereniging gedaan om op de een of andere wijze ook een steentje bij te dragen bij dit voor Vuren tamelijk nieuw gebeuren. In onderling overleg wordt er besloten een film te draaien met als thema “water”. Onze specialist op dit gebied, Jan Roza, heeft een prachtig filmpje gemaakt dat zowel bij de jeugd als de volwassenen erg in de smaak valt. Onze medewerking wordt ieder jaar zeer op prijs gesteld. Bouwdorp Vuren werd van 16 tot en met 18 augustus 2016 georganiseerd.

Op zaterdag 17 september houdt de historische vereniging weer haar traditionele “Open Dag” in ons museum het “Witte Huis”, Mildijk 74 in Vuren. Op deze dag

kunnen de bezoekers naast de vaste verzameling voorwerpen, foto's en boekwerken weer de nieuwe aanwinsten van de vereniging aanschouwen. Gedurende deze dag vertoont ons bestuurslid en filmproducent Jan Roza de nieuwe door hem geproduceerde DVD, waarin het thema "Vuren en Water" centraal staat. Velen maken van de gelegenheid gebruik om een bezoekje aan ons Museum te brengen. En heel vaak wordt deze gelegenheid aangegrepen om een praatje met elkaar te maken. Vaak heeft deze open dag het karakter van een reünie als mensen elkaar na jaren weer terugzien. Bij het zien van voorwerpen en foto's uit de oude doos worden dan veel herinneringen opgehaald.

Ook op deze manier doet het ons goed het gevoel te hebben in een behoefte te voorzien. Omdat ook de weersomstandigheden enigszins tegen zitten zijn de verwachtingen omtrent het aantal bezoekers deze keer niet zo hoog. Toch blijkt dat achteraf gelukkig mee te vallen. Als we om circa vijf uur 's middags de deur achter ons sluiten, blijkt dat ongeveer tachtig belangstellenden een bezoekje aan ons "thuis" hebben gebracht.

Inmiddels is de herfst aangebroken. Op dinsdagavond 22 november staat de laatste activiteit van dit jaar op het programma. Op deze avond houdt mevrouw Gemke Jager een lezing over "Macht en Pracht bij de boerenstand". Mevrouw

Jager uit Schoonhoven is kunsthistoricus en expert op het gebied van Nederlands zilver. Zij was ruim dertig jaar werkzaam in het bekende Zilvermuseum Schoonhoven, eerst als conservator, later als directeur.

Zilveren strooilepel

Ze vertelt dat streeksieraden niet alleen de welstand verraden, maar ook het kerkgenootschap en de streek. Ook de verschillen en de karakteristieke onderdelen van het streeksieraad maakt ze inzichtelijk. Specifieke technieken worden door haar belicht.

Zeeuwse knopen

Tot slot wordt een film vertoond over het vervaardigen van en Zeeuwse knoop. Een interessante lezing, waarvan we echter toch nog iets meer hadden verwacht.

Nog een activiteit waar onze vereniging nauw bij is betrokken is Stichting EGVL of te wel Stichting Eerbetoon Geallieerde Vliegeniers Lingewaal. Hierin participeren bestuursleden van de Historische Verenigingen uit Herwijnen, Spijk en Vuren en de Stichting Oud-Heukelum. Wekelijks wordt er onder leiding van projectleider Peter den Tek vergaderd en gewerkt om van 10 mei a.s. op het fort een onvergetelijke dag te maken. Niet alleen voor belangstellenden uit de omgeving, maar zeker voor de bijna 60 familieleden van de gesneuvelde vliegeniers uit Engeland, Verenigde Staten van Amerika, Polen en Nieuw-Zeeland. Tevens zal op deze dag een museum worden geopend Al lang wordt er in de pers regelmatig aan dit grootse gebeuren de nodige aandacht geschonken. Afgevaardigden van onze vereniging in de Stichting EGVL zijn Henk van den Berg (penningmeester), Jan Roza (beeld en geluid), Bets den Adel – van Es en Sieb Tuiten (bestuursleden)

Bijna eind 2016. Nederland maakt zich niet alleen op maar ook druk voor het Sinterklaasfeest met de grote vraag of de Zwarte Piet een andere kleur moet krijgen. Een probleem waar velen menen, soms ten koste van de kinderen, op ontactische wijze een mening te moeten ventileren.

Kerstmis 2016 staat voor de deur. Uw bestuursleden haasten zich om nog in het oude jaar de boeken van Tabula Batavorum + de nieuwsbrieven rond te brengen bij de leden. Vuren maakt zich op om Kerst te vieren in de huiselijke kring en daarna de jaarwisseling, waarvan we hopen dat het in Vuren net zo rustig zal verlopen als de laatste jaren. Met de nodige zorgen voor de toekomst van onze en uw vereniging wordt het oude jaar afgesloten. Wat zal 2017 ons brengen wat betreft de huisvesting van onze uitgebreide collectie. Met deze zorg voor 2017 sluit ik dit jaarverslag af in de hoop dat er een oplossing zal komen.

Tot slot dank ik u hartelijk voor de belangstelling en het geduld dat u op hebt moeten brengen om mij aan te horen bij het voorlezen van dit jaarverslag waarvan ik hoop dat u enig inzicht hebt mogen krijgen in de activiteiten van onze vereniging.

Sieb Tuiten (secretaris)

Vuren, 14 maart 2017

Geplande evacuaties uit de gemeente Vuren (1939-1940)

Inleiding

In de periode september 1939 – mei 1940 werden op last van de Nederlandse overheid omvangrijke evacuaties voorbereid en ook grotendeels uitgevoerd. Een grote rol hierbij was weggelegd voor De Commissie Burgerbevolking (CB) dat ressorteerde onder het ministerie van Binnenlandse Zaken. Drie leden van de commissie werden aangewezen door laatstgenoemde ministerie, drie leden door het ministerie van Defensie, één lid door de vereniging Het Nederlandse Rode Kruis en één lid van het departement van Economische Zaken, werkzaam bij het Rijksbureau voor Voedselvoorziening in Oorlogstijd. Daarnaast werden Commissarissen Afvoer Burgerbevolking (CAB's) benoemd die onder de CB vielen en belast waren met het geven van aanwijzingen aan de burgemeesters in hun vastgestelde gebied over huisvesting en verzorging van de afgevoerden. De CAB's konden daarbij de hulp inroepen van de autoriteit die in het betreffende gebied belast was met het uitoefenen van het militair gezag (AMG).

Geheel apart hiervan stond de afvoer van het vee dat gescheiden van de bevolking zou plaatsvinden en waarvoor het departement van Economische Zaken het Bureau Ontruiming in het leven had geroepen. Het transport kwam in handen van de Etappen- en Verkeersdienst (EV). De CB kreeg van de overheid een kapitaal van vijf miljoen gulden ter beschikking. Er werden dertien CAB's aangesteld, voor elke provincie één en voor Limburg en Noord-Holland twee. Voor Gelderland werd mr. A. baron van Heeckeren van Kell, oud-burgemeester van Ede en wonende in de Steeg als CAB benoemd.

Najaar 1939

Op 29 augustus 1939 stelde het ministerie van Defensie het (geheim) Voorschrift Afvoer Burgerbevolking vast. Een van de bepalingen was dat de af te voeren inwoners door de burgemeester zoveel mogelijk gezinswijze, met hun huisdieren, werden ingedeeld in transporten van ongeveer duizend hoofden, bij voorkeur woonachtig in hetzelfde deel van de gemeente. Deze duizend mensen werden weer onderverdeeld in groepen van 50 personen. De burgemeester wees voor elk transport een leider aan en per groep een hulpgeleider. Zover de omstandigheden het toelieten werden in overleg met de Provinciale Voedselcommissarissen afzonderlijke veetransporten samengesteld. Hiervoor werden uit de af te voeren inwoners geleiders en verzorgers aangewezen. Een andere bepaling was dat de kosten van huisvesting en verzorging in beginsel voor rekening van de geëvacueerden was. Bleken deze niet in hun eigen

levensonderhoud te kunnen voorzien dat werd hier van gemeentewege voor
gezorgd. De hierop vallende kosten werden door het Rijk aan de gemeente
vergoed. Eigenmachtig verlaten van het woongebied werd krachtig ontraden.

GEMEENTE BAARN.

ALGEMEENE AANWIJZINGEN VOOR AFVOER BURGERBEVOLKING.

U behoort (met Uw gezin) tot wijk $\frac{5}{2}$ groep 3.

De naam van Uw Hoofdgeleider is

J. H. VAN DORP,
wonende Jacob van Lennepstraat 57.

De naam van Uw Groepsgeleider is

H. J. Munnebroek

wonende

Ter d. Huycklaan 36

De verzamelplaats van Uw groep, wanneer de afvoer begint, is:
vóór de woning van Uw Groepsgeleider.

Ter d. Huycklaan 36

De afvoer van de burgerbevolking zou per spoor, over water, te voet of met eigen vervoermiddel gebeuren. Bij het verlaten van de huizen werden deze gesloten waarna de huissleutel met naam en adres werd ingeleverd bij de gemeente. De distributiestamkaart diende als legitimatiebewijs.

In het grote evacuatieplan was voorzien dat in de gemeente Vuren (inclusief Dalem met polder en de polders Spijk en Heukelum) 1550 personen moesten worden geëvacueerd. Het transport zou gebeuren met vier schepen vanaf twee laadplaatsen in Vuren en één in Dalem bij café De Ploeg ter hoogte van de huidige Beatrixweg. De bestemming was Middelharnis.

De afvoer van het vee zou eveneens over water gaan vanaf de laadplaatsen in Vuren. Tevens zou daar ook het vee uit Spijk, Asperen en Heukelum worden ingescheept. In totaal ging het om 4100 stuks vee die naar Sliedrecht en Dordrecht zouden worden gebracht.

In de loop van december 1939 mochten de polders Vuren en Dalem van het militaire gezag hun bemalinginrichting niet langer gebruiken, waardoor het waterpeil in de polders snel steeg. De Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) van Muiden tot Gorinchem moest worden geïnundeerd. Om overal het gewenste peil van 30 tot 60 centimeter water te bereiken was het 85 kilometer lange traject verdeeld in negen kommen. Tussen de Lek en de Merwede lagen twee kommen, gescheiden door de Linge. Vuren lag in de zuidelijke kom die onder water zou worden gezet door het inlaten van water door de inundatiesluis in Asperen en de Grote Ambtssluis in Dalem en het uitwateringssluisje van de polder Herwijnen ter hoogte van het fort bij Vuren. Omdat de polder Vuren hoger lag dan de polder Dalem werd nog een inundatiekeerkade aangelegd om de inundaties op peil te houden. Eind december stonden veel landerijen onder water. Niet lang daarna mocht de bemaling weer worden hervat.

April 1940

Op vrijdag 12 april 1940 besloot de regering tot een omvangrijke inundatie in de omgeving van Gorinchem. De burgemeester van Gorinchem trad die avond laat op als gastheer voor de vergadering van burgemeester, de EV en anderen. Daar was ook de burgemeester van Vuren bij. De volgende dag werden de inwoners van de gemeente Vuren gewaarschuwd dat de mensen die last van het inundatiewater zouden krijgen een ander onderkomen moesten zoeken. Zondag 14 april waren de eerste problemen opgelost. Het betrof totaal 317 mensen. De meesten vonden onderdak in de omgeving of aanvaardden het risico om te blijven. Een deel van het rundvee en paarden was afgevoerd naar stallingen in de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden. Maandag 15 april om 13.00 uur kon de

inundatie in de gemeente Vuren worden gesteld. Het Vurense polderbestuur had de commandant van de Vesting Holland verzocht of zij het Hoge Veld droog mochten houden om de schade voor de pachters en landeigenaren zoveel mogelijk te beperken. Op voorwaarde dat zij bij het intreden van de oorlogstoestand zo snel mogelijk het inundatiepeil zouden herstellen, kreeg het polderbestuur daarvoor toestemming. De militaire autoriteiten hadden bovendien bepaald dat alle kosten en risico's verbonden aan deze handelingen voor rekening van de polder zouden komen. Toen op 10 mei de oorlog uitbrak, moest het Hoge Veld weer worden geïnundeerd. De schade bedroeg voor de polder Vuren ruim 440 gulden en werd niet door defensie betaald. Een verzoekschrift van de polder Vuren om deze schade toch vergoed te krijgen, werd door het afwikkelingsbureau van het departement van Defensie in november 1940 definitief afgewezen. Begin juni 1940 waren de landerijen weer drooggevallen.

De Duitse inval op 10 mei 1940 en de daarop uitbrekende gevechten maakten het noodzakelijk het oorspronkelijke grote evacuatieplan aan te passen. De inwoners van de gemeente Vuren zouden nu per schip (kempenaars) naar Zierikzee en Zijpe worden vervoerd om onderdak te vinden in de gemeenten op Schouwen en Duiveland en niet naar Middelharnis. Toen het Nederlandse leger de Grebbelinie op 13 mei moest opgeven en zich terug moest trekken achter de NHWV werd de noodzaak van evacuatie urgent. Maar voordat een en ander in gang was gezet, capituleerde het Nederlandse leger en was evacuatie niet langer nodig.

Geraadpleegde literatuur

Bijl, Aart, *Geschiedenis van de heerlijkheid Vuren. Van agrarische nederzetting en statussymbool tot industriedorp (ca. 900 – 2014)*, Vuren 2015.

Bijl, Aart, *Het Gelderse Water. Waterstaatkundige en sociaal-economische ontwikkelingen in de polders van de westelijke Tielerwaard (1809-1940)*, Vuren 1997.

Koolhaas Revers, J., *Evacuaties in Nederland 1939-1940*, 's-Gravenhage 1950.

Will, Chris, *Sterk Water. De Hollandse Waterlinie*, Utrecht 2002.

Aart Bijl

Hier volgt een artikel uit een Amsterdamse krant over de laatste jaren van de geniale oplichtster uit Vuren: Jannetje Struik.

Jannetje Struik uit Vuren, de miljoenenjuffrouw*

Onder het opschrift "Beruchte vrouwspersonen" schrijft men uit Amsterdam aan de Nieuwe Arnhemsche Courant:

Onder de meest bekende Amsterdamse straatfiguren trokken tot voor kort ook de aandacht twee beruchte vrouwspersonen, namelijk Jannetje Struik, bijgenaamd "de miljoenenjuffrouw", en juffrouw Jut, de medeplichtige inzake de moord op mevrouw M. Th. van der Kouwen.

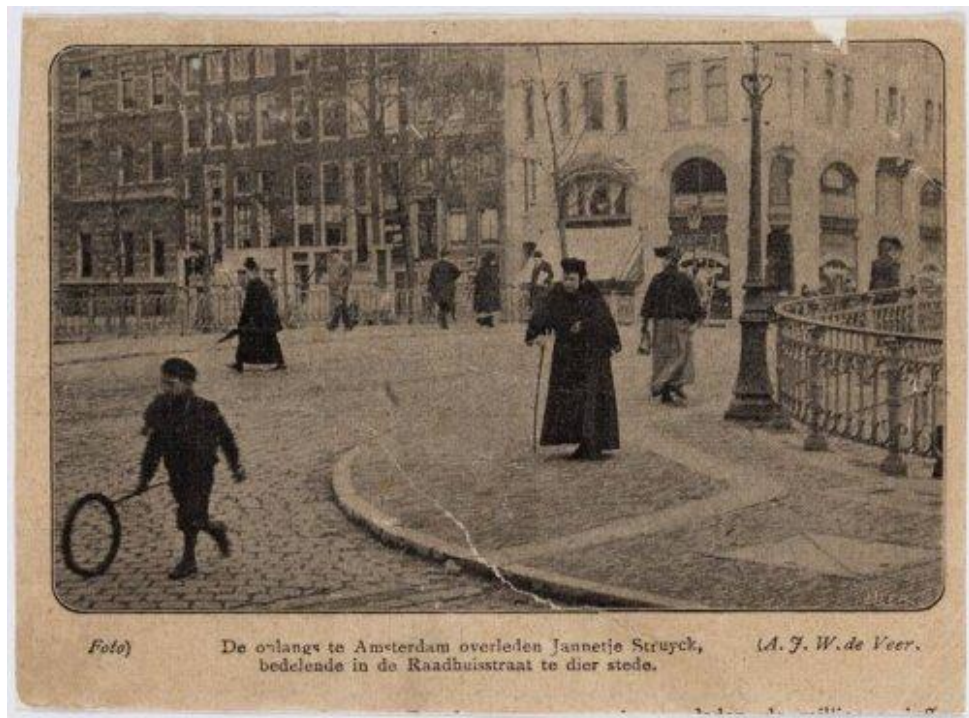
Juffrouw Jut leefde geruime tijd tezamen met heer vriendin Jannetje, beide dames leefden in een van de meest afgelegen wijken van buurt II, op het zogenaamde "duivelseiland" en leefden daar een genoeglijk leventje, waarbij de jeneverkruik natuurlijk een belangrijke rol speelde.

De twee vriendinnen hadden er vroeger een tapperijtje in die buurt op na gehouden doch aangezien zij zelf daarvan de beste klanten waren en in zo'n vrouwelijke bui wel eens heel raar deden, (bijvoorbeeld half gekleed – bij voorkeur midden in de nacht- in het voorhuis dansen, hetgeen de voor brand vreemde bewoners van de straat dan 't kippenvel op het lijf joeg) verliep het zaakje en eindigde de exploitatie met de rechterlijke "uitzetting" der dames.

Dezer dagen nu is juffrouw Jut overleden; haar trouwe vriendin en drinkgenote Jannetje, die een kleine duizend gulden uit de levensverzekering ontving maar haar vriendin desalniettemin "van de armen" heeft laten begraven, zei het huiselijke leven toen onmiddellijk vaarwel en ging in een van de eerste hotels logeren. Dit duurde een paar weken, totdat het geld schoon "op" was en de miljoenenjuffrouw aan de dijk werd gezet. Dat zij gedurende haar aanwezigheid in dat hotel de reputatie van de onderneming niet heeft helpen ophouden, begrijpt men.

Nu zwerft Jannetje, oud en krom, als hierboven gemeld. Vorige week dinsdagavond was er weer zo'n standje. Jannetje, hoewel volstrekt niet dronken die avond, zat even van de vermoeienis uit te rusten op een stoep in de Ruysdaelkade. Deze doodgewone handeling van een oud mens was voldoende om heel de nieuwe buurt in rep en roer te brengen. Eerst noodzaakte men Jannetje op te staan, toen wilde men Jannetje een kroeg binnendringen en of ze al in ernst riep: "menslief schei toch uit, ik heb nou

geen trek!’’ ’t hielp niets. Jannetje moest en zou de kroeg in. In ’t nauw gebracht door de bepaald wreedaardige, voor niets terugdeinzende jeugd, zag men dit toneeltje zich een paar maal herhalen. De brooddronkenheid ging een ogenblik zelf zover, dat men Jannetje in een zes treden beneden de begane grond gelegen kelder wierp, na haar eerst hoed en mantel van het lijf te hebben gescheurd.

Een bedelende Jannetje Struik in Amsterdam

Toen verscheen de politie. Jannetje begaf zich nu naar haar woning in een van de zijstraten, die zij echter gesloten vond. Na een kwartier kloppen en bellen vertoonde zich de hospes van Jannetje Struik, een turfboer in negligé voor een raampje, die blijkens een paar krachtige verwensingen weinig lust scheen te gevoelen om zijn door honderden mensen en een sterke politiemacht geëscorteerde commensale binnen te laten. Maar de politie pleitte voor en eindelijk liet de turfboer zich vermurwen ‘’maar morgen moet ze d’r voor goed uit’’ verzekerde hij.

Men weet wellicht dat de beelden van Jannetje en van vrouw Jut sedert een reeks van jaren tot de meest bezochte curiositeiten van het Panopticum behoren.

*Bovengenoemd stuk verscheen op 11 oktober 1900 in de Nieuwe Gorinchemsche Courant. De tekst is aangepast aan het modernere taalgebruik. In januari 1908 overleed Jannetje in het Binnen-Gasthuis in Amsterdam.

Het Binnen-Gasthuis te Amsterdam rond 1900

Aart Bijl

Programma najaar 2017:

17 juni - Zaterdagmiddag, houden wij onze excursie naar het heemkundig en boerenwagenmuseum in Ommeren. Daar zullen wij rondgeleid worden en is er gelegenheid om koffie of iets anders te drinken en appeltaart of iets anders te nuttigen. Wij vertrekken met auto's om 13.00 uur vanaf De Koels. Ontvangst te Ommeren om 13.45/14.00 uur. Entree van het museum kost bij 20 of meer deelnemers € 4,-- per persoon, bij minder € 5,--. De bedoeling is dat we zoveel mogelijk samen rijden.

23 september - Zaterdag, ons jaarlijkse Open Huis aan de Mildijk 74, waar U weer kunt genieten van onze collectie foto's, films, boeken en andere voorwerpen. De koffie staat klaar. We zijn open van 10.00 tot 16.00 uur

21 november – Dinsdagavond 20.00 uur in De Koels houdt de heer Roy Grünewald een lezing over ‘*De geheimen van Gorinchem*’. Het belooft een spannende avond te worden.

Noteer bovenstaande data alvast in uw agenda!!

**Word lid van ‘Vrienden van
het Vurense museum’!!!!**